

Ewa Łązniewska

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

Tomasz Górecki

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

**IDENTYFIKACJA I ANALIZA PROCESÓW KONCENTRACJI
I SPECJALIZACJI ORAZ POLARYZACJI ROZWOJU
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO W UKŁADZIE
REGIONALNYM POLSKI W LATACH 1999-2005
W PRZEKROJU JEDNOSTEK NUTS-2 ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM POGRANICZA
ZACHODNIEGO POLSKI**

1. Metodologia badań procesów koncentracji

Koncentracja rozumiana jako nierównomierny podział zjawiska zachodzi, gdy występuje nierównomierny rozdział łącznego funduszu cechy pomiędzy poszczególne jednostki zbiorowości. W tym znaczeniu koncentracja ma bezpośredni związek z asymetrią i zmiennością. Im silniejsza asymetria i większe zróżnicowanie, tym koncentracja większa. W celu wyznaczenia tego typu koncentracji konstruuje się tzw. wielobok koncentracji Lorenza. Konstruując krzywą Lorenza, należy uporządkować badane jednostki według wzrastającego poziomu cechy. Na osi odciętych odkładamy skumulowane częstości względne (np. populację), a na osi rzędnych – skumulowane częstości względne łącznego funduszu cechy (np. dochód). Przeprowadzając krzywą przez naniesione na wykres punkty, otrzymujemy krzywą koncentracji. W przypadku równomiernego rozdziału wszystkie punkty leżą na przekątnej kwadratu o boku 100%. Przekątna ta nazywana jest linią rów-

nomiernego rozdziału. Powierzchnia zawarta między tą linią a krzywą Lorenza nosi nazwę powierzchni koncentracji.

Stosunek powierzchni koncentracji do pola połowy kwadratu nazywa się współczynnikiem Lorenza (wskaźnik Giniego¹) i można go wyrazić wzorem:

$$G = \frac{a}{a+b} \quad (1)$$

Z racji swej budowy **wskaźnik Giniego** jest zawarty między 0 (rozkład idealnie wyrównany – brak koncentracji), a 1 (rozkład, w którym istnieje tylko jedna możliwość – koncentracja zupełna). Im większa jest wartość tego współczynnika, tym większy jest stopień koncentracji, a tym samym i nierówności. Współczynnik koncentracji można obliczyć również ze wzoru:

$$G = 1 - \sum_{i=1}^n (x_i - x_{i-1})(y_i - y_{i-1}), \quad (2)$$

gdzie: x_i, y_i są skumulowanymi częstościami względnymi oraz $x_0 = y_0 = 0$.

Wzór ten odpowiada liczeniu poszczególnych pól obszaru b podzielonego na jeden trójkąt i trapezy. Składnik $y_i + y_{i+1}$ odpowiada dodawaniu podstaw trapezu (jeśli jedna podstawa ma długość zero, to mamy trójkąt prostokątny), natomiast $(x_i - x_{i-1})$ odpowiada wysokości. Jeśli współczynnik Giniego wyrażony jest w procentach, to nazywamy go indeksem Giniego. W przypadku badań regionalnych współczynnik Giniego można obliczać z następującego wzoru:

$$G = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n P_i P_j \left| \frac{Y_i}{P_i} - \frac{Y_j}{P_j} \right|, \quad (3)$$

gdzie: P_i, Y_i są odpowiednio udziałami w całkowitej populacji i produkcie (dochodach) w poszczególnych regionach. Jeśli pod uwagę branych jest 10 regionów, to jest 10×9 różnic $\left| \frac{Y_i}{P_i} - \frac{Y_j}{P_j} \right|$, każda ważona przez korespondujące $P_i P_j$.

Współczynnik Giniego stanowi dobre podejście metodyczne do pomiaru koncentracji, ponieważ nadaje zmienne wagi różnym regionom. Współczynnik Giniego jak żadna inna miara koncentracji podlega wpływowi liczby uwzględnionych regionów.

¹ Czasami używa się również tzw. indeksu Robin Hooda, który jest równy maksymalnej wartości odległości pomiędzy krzywą Lorenza a linią równomiernego podziału. Wartość tego indeksu szacuje udział całkowitego dochodu, który musi być przetransferowany z gospodarstw powyżej średniej do tych poniżej, aby uzyskać równość rozkładu dochodów.

Bardzo często w praktyce wykorzystuje się współczynnik zmienności, który można wyrazić za pomocą wzoru:

$$CV = \frac{\sqrt{\text{Var}(x)}}{\bar{x}} \quad (4)$$

Williamson [1965] wprowadził ważony współczynnik zmienności, który liczymy według wzoru:

$$CV_w = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \frac{n_i}{N}}}{\bar{x}} \quad (5)$$

gdzie: n_i i N oznaczają odpowiednio populację regionu i całego badanego obszaru.

Theil zaproponował charakteryzowanie dysproporcji w regionalnym produkcie na mieszkańca przez entropię jego dystrybucji, tzn. przez pomiar „nieładu” obserwowanych wartości.

$$T = \sum_{i=1}^n Y_i \ln \frac{Y_i}{P_i} \quad (6)$$

Może on wahać się pomiędzy 0 i $-\ln P_i$. Wartość 0 odpowiada idealnej równości w regionalnym produkcie na mieszkańca. Wartość $-\ln P_i$ odpowiada sytuacji, gdy całość produktu skoncentrowana jest w jednym regionie. Zarówno współczynnik koncentracji Giniego, jak i współczynnik Theila są ważne. Jednakże pierwszy z nich jest ważony przez populację, a drugi przez produkt, aby bardziej dostosować się do ekonomicznego znaczenia żądanego pomiaru.

W przypadku badań regionalnych bardzo często zachodzi potrzeba zbadania nie tylko koncentracji przemysłu w poszczególnych regionach, ale również specjalizacji poszczególnych regionów. Można wyróżnić specjalizację bezwzględną oraz względną.

Bezwzględny indeks specjalizacji Herfindahla² ma postać:

$$H_j^S = \sum_i S_{ij}^2 \quad (7)$$

² W badaniach regionalnych używamy również omówionych wcześniej współczynników koncentracji. Bezwzględny indeks koncentracji Herfindahla obliczamy według wzoru:

$$H_i^c = \sum_j c_{ij}^2,$$

gdzie

$$c_{ij} = \frac{E_{ij}}{E_i} = \frac{E_{ij}}{\sum_j E_{ij}}$$

Przyjmuje on wartości z przedziału $\langle 1/R, 1 \rangle$.

Indeks ten przyjmuje wartości z przedziału $\langle 1/I, 1 \rangle$. Otrzymujemy zatem dla każdego regionu jeden indeks, przy czym im wyższe jego wartości, tym specjalizacja silniejsza (idealna specjalizacja występuje w przypadku, gdy indeks ten przyjmuje wartość 1). Wadą tego indeksu jest to, że „daje” on wyższe wagi dużym wartościom (dużym sektorom). Pozbawiony tych wad jest względny indeks specjalizacji Krugmana. W celu jego wyliczenia zdefiniujemy w pierw średni udział zatrudnienia w sektorze i we wszystkich regionach poza regionem j :

$$\bar{S}_{ij} = \frac{\sum_{l \neq j} E_{il}}{\sum_i \sum_{l \neq j} E_{il}} = \frac{E_i - E_{ij}}{E - E_j} \quad (8)$$

Teraz możemy już wyliczyć względny indeks specjalizacji Krugmana³ według wzoru:

$$K_j^S = \sum_i |S_{ij} - \bar{S}_{ij}| \quad (9)$$

Przyjmuje on wartości z przedziału $\langle 0, 2 \rangle$. Wraz ze wzrostem jego wartości rośnie specjalizacja regionu.

2. Specjalizacja i polaryzacja polskich regionów na przykładzie regionów pogranicza polsko-niemieckiego

Studia literaturowe prac i ekspertyz⁴ dotyczących stopnia specjalizacji i koncentracji w krajach UE-15 pozwalają na stwierdzenie, że aktywność gospodarcza krajów Unii Europejskiej wydaje się dość rozproszona. Z licznych przeprowadzonych analiz wynika, że od początku lat 80. nie występowały prawie żadne ruchy w kierunku większej bądź mniejszej koncentracji dużych sektorów. Koncentracja przemysłu wytwórczego, niektóre sektory przemysłu zależne od surowców, jak również kilka sektorów przemysłu niezależnych od surowców są silnie skoncentrowane w większości krajów. Można zauważyć niewielkie zmiany w zakresie

³ Podobnie jak w przypadku indeksu Herfindahla możemy zdefiniować względny indeks koncentracji Krugmana:

$$K_i^c = \sum_j |c_{ij} - \bar{c}_{ij}|$$

gdzie

$$\bar{c}_{ij} = \frac{\sum_{l \neq i} E_{lj}}{\sum_j \sum_{l \neq i} E_{lj}} = \frac{E_j - E_{ij}}{E - E_i}$$

⁴ Między innymi najnowsza publikacją na temat koncentracji i specjalizacji jest ekspertyza pt. *European Integration, Regional Structural Change and Cohesion in the EU: Cross-Country Summary, Workpackage no. 2, Regional Structural Change and Cohesion in the EU, The Impact of European Integration and Enlargement on Regional Structural Change and Cohesion, 2005.*

lokalizacji przemysłu, podczas gdy koncentracja przemysłu zależnego od surowców nie wykazywała żadnego równomiernego trendu.

Widoczna jest wyraźna tendencja, że im bardziej specyficzna grupa przemysłu jest zlokalizowana w danym regionie, tym więcej notuje się w nim utrat pracy. Ta właściwość jest najbardziej wymowna dla przemysłu silnie związanego z surowcami, odpowiadając rozległym przewidywaniom o zaniku tych rodzajów przemysłu w Europie. Jednakże można to również zauważyć dla przemysłu z wysokim IRS, przeczącego znanym koncepcjom NEG (*New Economic Geography*); takie rodzaje przemysłu byłyby coraz bardziej zlokalizowane. Obserwuje się to także dla skoncentrowanych przedsiębiorstw, które nie są zależne od lokalizacji, w jakiej się znajdują (tzw. *footloose industries*). Jednakże w większości przypadków ten negatywny wpływ zlokalizowanych przemysłów nie jest wystarczająco silny, by wpływać na ogólny rozwój zatrudnienia rozpatrywanych regionów.

Początkowa natura regionalnej specjalizacji bardziej niż ogólny stopień tej specjalizacji powoduje specyficzną reakcję późniejszego rozwoju regionalnego zatrudnienia, a jednak efekt ten nie jest wystarczająco silny, by decydować o ogólnym rozwoju zatrudnienia w rozpatrywanych regionach.

Procesy transformacji, globalizacji i integracji doprowadziły w Polsce w okresie od 1990 r. do ważnych i widocznych zmian w strukturze produkcyjnej kraju na poziomie narodowym i w odmienny sposób na poziomie regionalnym. Wymienione procesy zająają się w czasie i w sposobie oddziaływania, dlatego trudno jest oddzielić ich efekty. Przy stopniowo wzrastającej wadze sektorów handlu i usług udział przemysłu, a szczególnie udział rolnictwa, w produkcie krajowym brutto Polski w ciągu tych lat stale spadał. Wraz z malejącym udziałem przemysłu w polskiej gospodarce (24,5% w wartości dodanej brutto w 2002 r. w porównaniu z 30,5% w 1995 i 34% w 1992 r.) transformacja przyniosła postępującą modernizację, znajdującą odbicie na przykład we wzrastającym eksporcie i produktywności.

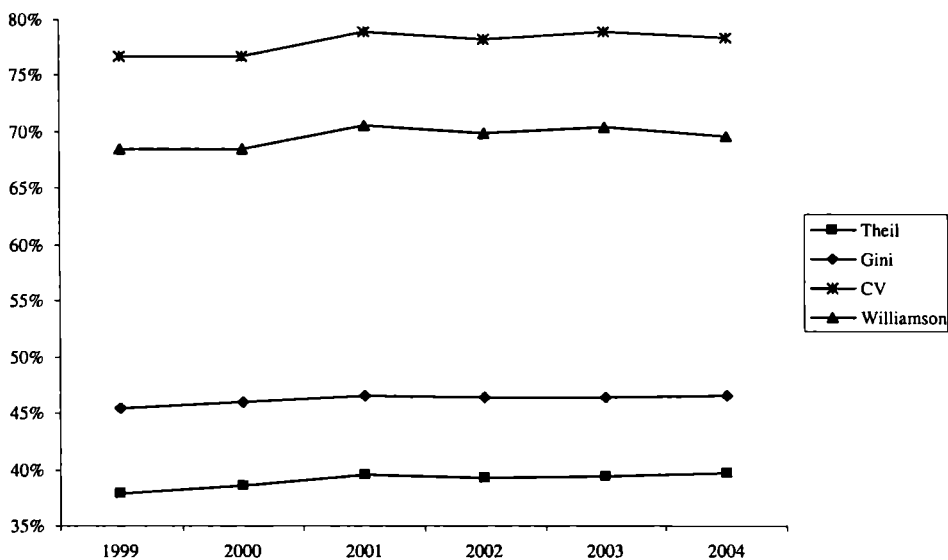
Charakterystyczny dla Polski jest podział kraju na regiony centralne charakteryzujące się relatywnie wysokim udziałem usług kredytowych, ubezpieczeniowych oraz innych rynkowych i nierynkowych usług średnio i wysoko zaawansowanych skarbowo przedsiębiorstw. Region przemysłowy Śląsk zdołał zrestrukturyzować profil produkcyjny z pomocą napływu obcego kapitału do przemysłu motoryzacyjnego. Inne regiony można zakwalifikować do grupy z dużym udziałem rolnictwa lub o położeniu peryferyjnym, gdzie istotną rolę odgrywają obecnie usługi turystyczne, zdrowotne.

Bardzo ważnym zjawiskiem, które wpłynęło na przemiany regionalne w okresie transformacji, jest to, że uległa zmianie również struktura handlu zagranicznego, tzn. zmieniła się struktura produktów zarówno w eksporcie, jak i w imporcie – przesunęła się w kierunku wyrobów fabrycznych oraz maszyn. Korzyści względne polskiego eksportu są jednakże w dalszym ciągu mocniejsze po stronie pracochłonnych gałęzi przemysłu, takich jak wyroby papiernicze i drzewne, przemysł tekstylny oraz wyposażenie do transportu, niż w sektorach wysokich technologii.

Podsumowując, na poziomie narodowym poprawienie struktury produkcyjnej

z pomocą rozwoju endogenicznego (restrukturyzacja starych gałęzi przemysłu) lub z zastosowaniem narzędzi egzogenicznych (kapitał zagraniczny) poprzez prywatyzację lub inwestycje „od zera” (specjalizacja regionalna), w Polsce opiera się zasadniczo na historycznym rozwoju kraju. Więcej regionów zindustrializowanych jest na zachodzie kraju, który to obszar przez pewien czas należał do Prus. Ten podstawowy schemat został wzmocniony przez okres socjalistyczny, podczas którego tradycyjne branże były promowane i wspierane przez władze. Proces integracji doprowadził do zmian w pewnych regionach, ale zachodni obszar graniczny jako taki nie miał zasadniczo wpływu na specjalizację. Chociaż niemiecki kapitał preferował regiony znajdujące się na zachodzie, pierwszoplanowym kryterium nadal był regionalny poziom rozwoju, wielkość aglomeracji, a nie położenie geograficzne. Konsekwencją tego jest występowanie wysokiej regionalnej specjalizacji w bardziej rozwiniętych gałęziach przemysłu w regionach południowo-centralnych. Modernizacja struktury produkcyjnej była łatwiejsza w regionach mających tradycję przemysłową niż w tych miejscach, w których potrzebny był proces oddolny (*bottom-up process*).

Dysproporcje regionalne nie znikły, a wraz z procesem transformacji stały się nawet bardziej widoczne. Podczas gdy niektóre regiony były zdolne do modernizacji swojej struktury gospodarczej, istniały też takie, które nadal nie nadążały. Przebieg procesów specjalizacyjnych i koncentracyjnych w Polsce w okresie transformacji pokazuje **zasadniczo niezmienny poziom bezwzględnej koncentracji, ale bardziej widoczne zróżnicowanie specjalizacji sektorowej**. Tę właśnie prawidłowość pokazuje rys. 1. Wszystkie wskaźniki koncentracji potwierdzają w zasadzie podobny trend zjawiska.

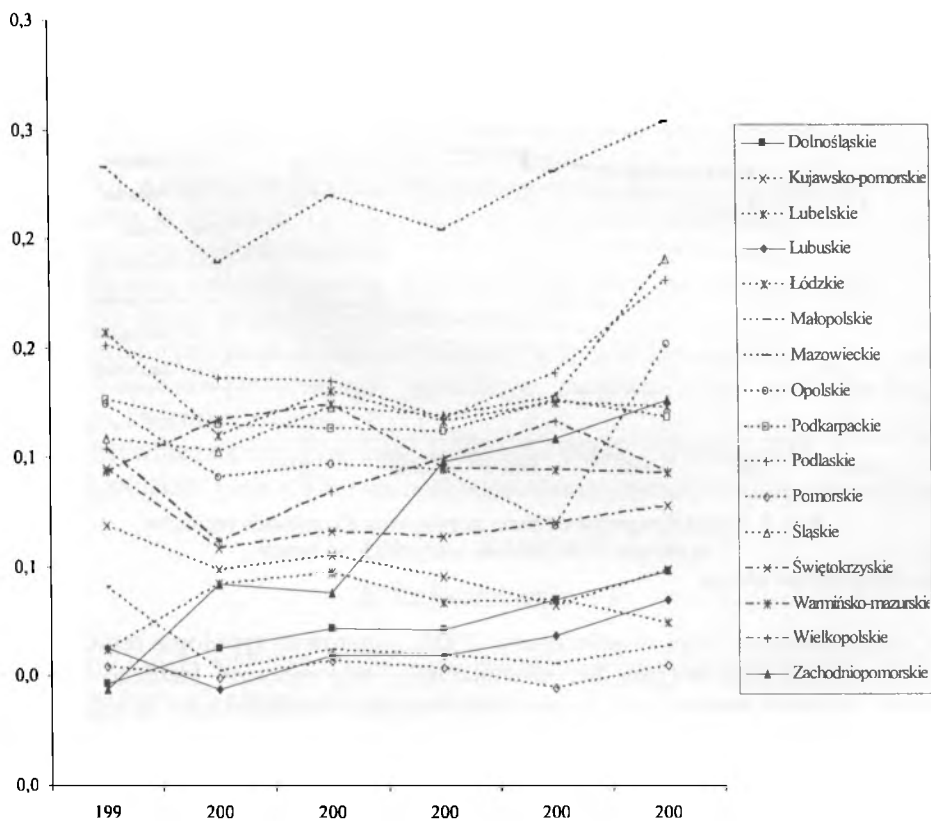

Rys. 1. Indeksy koncentracji na bazie PKB w okresie 1999-2004

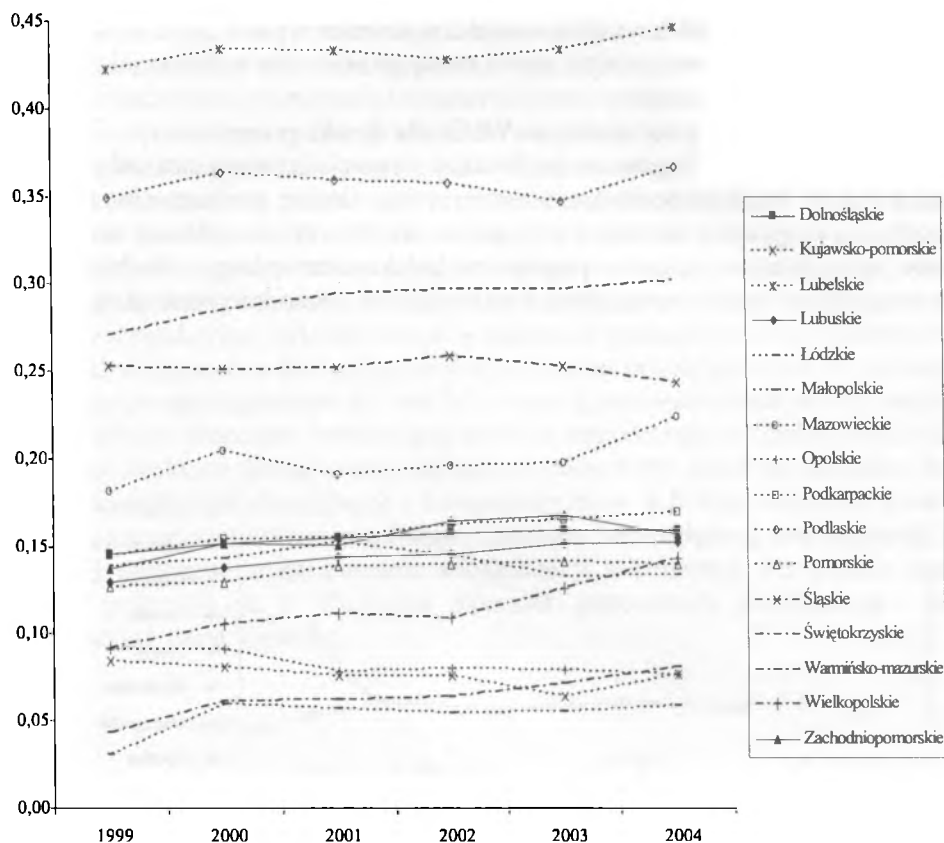
Źródło: opracowanie własne.

Specjalizacja sektorowa określa stopień strukturalnego podobieństwa między regionami i może być mierzona różnymi wskaźnikami. Najczęściej używanym wskaźnikiem jest **indeks Krugmana**. Przyjmuje on minimalną wartość 0, jeśli region posiada taką samą strukturę gospodarczą dla sektorów co Polska jako całość – co oznacza brak specjalizacji. Maksymalna wartość wskaźnika wynosi 2, jeśli regionalna struktura sektorów całkowicie różni się od struktury sektorów w Polsce jako całości, co oznacza pełną specjalizację.

Specjalizację sektorową opartą na WDB dla Polski prezentuje rys. 2. Województwo lubelskie jako region ma najbardziej wyspecjalizowaną strukturę produkcyjną w Polsce. Regiony podlaskie, świętokrzyskie, śląskie, podkarpackie to regiony charakteryzujące się wyższym poziomem sektorowej specjalizacji niż reszta. Rośnie specjalizacja regionów pogranicza polsko-niemieckiego. Najbardziej w badanym okresie wzrosła specjalizacja województwa zachodniopomorskiego.

Jak widać na rys. 3, specjalizacja regionów pogranicza polsko-niemieckiego na podstawie zatrudnienia jest relatywnie w stosunku do innych regionów niska i utrzymuje się na tym samym poziomie.

Rys. 3. Indeks Krugmana na bazie zatrudnienia dla polskich regionów w okresie 1999-2004 we wszystkich sektorach

Źródło: opracowanie własne.

Cuadrado-Roura i inni współautorzy [2000] sugerowali typologię regionalnych wzorców wydajności według luk w wydajności siły roboczej każdego regionu, wartości dodanej brutto *per capita* oraz wzrostu zatrudnienia w odniesieniu do średniej krajowej. Uzasadnieniem takiej klasyfikacji jest to, że gospodarka regionu może wzrastać szybciej niż średnia dla kraju, ale mimo to może doświadczać wolniejszego wzrostu wydajności siły roboczej lub nawet zmniejszania się wartości jej wskaźników zatrudnienia w porównaniu z gospodarką rozpatrywaną jako całość dlatego powiązanie tych trzech zmiennych pozwala na wykrycie odmiennych procesów strukturalnych, które mogą zachodzić w poszczególnych regionach.

Tabela 1. Typologia regionów na podstawie WDB w Polsce w okresie 1999-2004

Rodzaje regionów	1999-2004
I. Virtuous circle	
I.a Virtuous growth	
II. Restructuring	
II.a. Restructuring via Productivity	
II.a1. Dynamic Restructuring	
II.a2. Relative Restructuring	dolnośląskie, opolskie, śląskie
II.a3. Absolute Restructuring	lubuskie, warmińsko-mazurskie
IIb. Restructuring via employment	
II.b1. Conservative Restructuring	kujawsko-pomorskie, lubelskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie
II.b2. Intensive Restructuring	łódzkie, wielkopolskie
III. Vicious circle	małopolskie, pomorskie, zachodniopomorskie

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli 1 wynikają następujące wnioski:

1. Regiony dolnośląski, opolski, śląski przeszły przez relatywną restrukturyzację drogą wzrostu produktywności.
2. Całkowita restrukturyzacja dotyczyła regionów lubuskiego i warmińsko-mazurskiego drogą zwiększenia produktywności.
3. Restrukturyzacja na drodze zatrudnienia w sposób konserwatywny dotyczyła regionów: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, mazowieckiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego.
4. Intensywnie restrukturyzowane są regiony: łódzki i wielkopolski,
5. Małopolskie, pomorskie i zachodniopomorskie weszły w fazę gospodarczego spadku.

3. Zakończenie

Regiony Polski NUTS-2 mogą zostać podzielone na sześć następujących grup według schematu ich aktywności gospodarczej:

- pierwsza grupa obejmuje regiony, które mają nieproporcjonalny udział zatrudnienia w sektorze rolnym w porównaniu ze średnią krajową, co można uznać za specjalizację rolniczą;
- druga grupa obejmuje regiony, które są wyspecjalizowane w nisko i średnio nisko technologicznie intensywnej wytwórczości;

- trzecia grupa to regiony specjalizujące się w wysoko i średnio wysoko technologicznie intensywnej wytwórczości;
- czwarta grupa to regiony turystyczne;
- piąta to regiony wyspecjalizowane w „usługach podstawowych” (wszystkie usługi poza odnoszącymi się do turystyki oraz usługami biznesowymi i finansowymi);
- ostatnią grupę stanowią regiony „rdzenia” obejmujące w większości wysoko zurbanizowane, centra gospodarcze – tzn. duże miasta o wysokim stopniu specjalizacji w usługach biznesowych i finansowych.

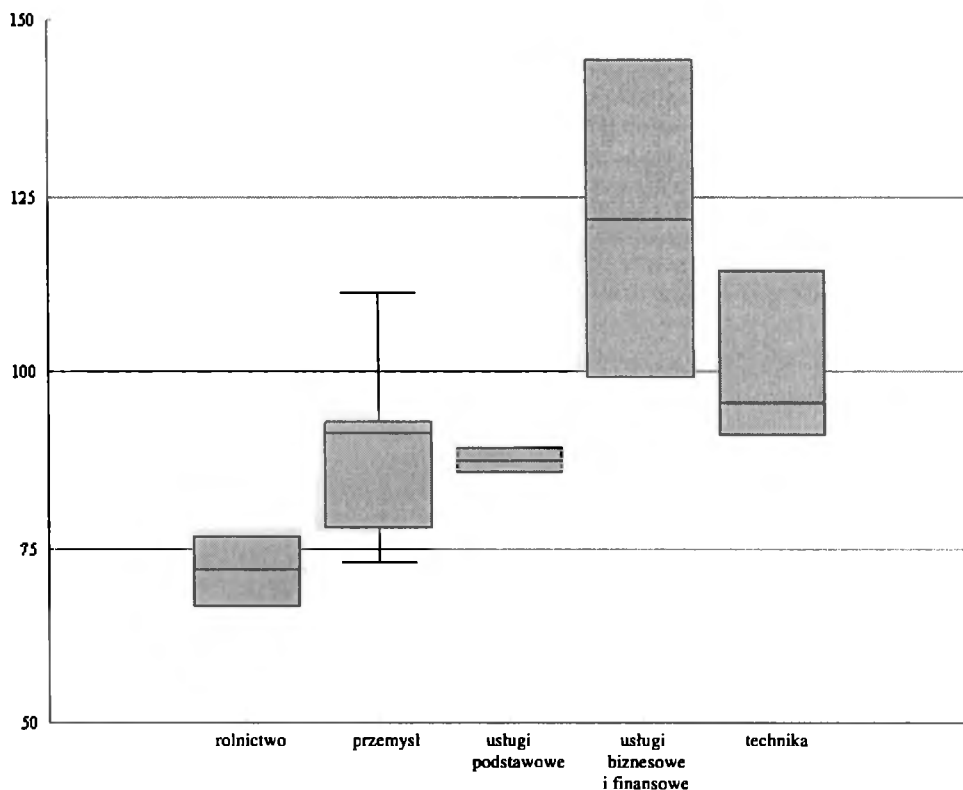
Tabela 2. Klastry specjalizacji regionalnej

Województwo	Kategoria	PKB <i>per capita</i> 2004	Procent
Lubelskie	rolnicze	17 202	67
Podlaskie	rolnicze	18 543	72
Świętokrzyskie	rolnicze	19 743	77
Kujawsko-pomorskie	nisko i średnio uprzemysłowione	23 451	91
Lubuskie	nisko i średnio uprzemysłowione	23 478	91
Łódzkie	nisko i średnio uprzemysłowione	23 895	93
Podkarpackie	nisko i średnio uprzemysłowione	18 797	73
Warmińsko-mazurskie	nisko i średnio uprzemysłowione	20 041	78
Wielkopolskie	nisko i średnio uprzemysłowione	28 581	111
Małopolskie	usługi podstawowe	22 072	86
Zachodniopomorskie	usługi podstawowe	22 932	89
Mazowieckie	regiony rdzenia	37 076	144
Pomorskie	regiony rdzenia	25 487	99
Dolnośląskie	średniej i wysokiej wytwórczości	24 569	96
Opolskie	średniej i wysokiej wytwórczości	23 395	91
Śląskie	średniej i wysokiej wytwórczości	29 421	114

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki na rys. 4 wskazują na widoczne różnice w poziomach PKB *per capita* w sześciu grupach regionów. Regiony centralne mają najwyższy poziom PKB *per capita* w każdym z krajów, co odpowiada ich funkcjonowaniu w roli głównych centrów gospodarczych i ich wyposażeniu w dobrze wykształconą siłę roboczą oraz infrastrukturę fizyczną. Regiony turystyczne i regiony specjalizujące się w wysoko i średnio wysoko technologicznie intensywnej wytwórczości mają kolejny co do wielkości poziom, za nimi następują regiony wyspecjalizowane w nisko i średnio nisko technologicznie intensywnej wytwórczości oraz specjalizują-

jące się w usługach podstawowych. Generalnie regiony rolnicze mają najniższe poziomy PKB *per capita* wśród krajów UE-25.

Rys. 4. Klastery specjalizacji regionalnej a poziom PKB *per capita*

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Changing Regions-Structural... 2007, annex 2a].

Wyniki te sugerują, że obszar specjalizacji gospodarczej oddziałuje na poziomy PKB *per capita* oraz że stosownie powinna występować pewna konwergencja struktury gospodarczej, zanim zostanie osiągnięta konwergencja pod względem względnego dobrobytu. Możliwe jest, że regiony o niskich dochodach o określonym obszarze specjalizacji zbliżają się ku regionom o wysokich dochodach posiadającym podobną specjalizację, a tym samym strukturę aktywności gospodarczej. W związku z tym, gdy regiony o niskich dochodach nadganiają pod względem technologii i metod oraz organizacji produkcji do tych o wysokich dochodach, również wydajność i poziomy dochodów będą się zbliżać. **Konwergencja regionalnego PKB *per capita* w ramach każdej z grup strukturalnych jest zatem stosunkowo silna i znacznie silniejsza niż dla ogółu regionów.**

Literatura

- Atkinson A., *On the Measurement of Inequality*, „Journal of Economic Theory” 1970 2 pp. 244-263.
- Bourguignon F., *Decomposable Income Inequality Measures*, „Econometrica” 1979 47(4), pp. 901-920.
- Bourguignon F. Morrisson C., *Inequality and Development: The Role of Dualism*, „Journal of Development Economics” 1998, vol. 57, no. 2, pp. 233-257.
- Brulhart M., Traeger R., *An Account of Geographic Concentration Patterns in Europe*, „Regional Science and Urban Economics” 2005 35, pp. 597-624.
- Changing Regions-Structural Changes In The EU Regions-Final Report, Applica&wiiw, 2007.
- Gini C., *Measurement of Inequality and Incomes*, „The Economic Journal” 1921 31, pp. 124-126.
- Cuadrado-Roura J., Mancha-Navarro T., Garrido-Yserte R., *Regionalne wzorce produktywności w Europie: podejście alternatywne*, Analysis of Regional Science, 2000 34(3).
- Theil H., *Economics and Information Theory*, Rand McNally and Company, Chicago 1967.
- Williamson J.G., *Regional Inequalities and the Process of National Development: a Description of the Patterns*, [in:] J. Friedmann, W. Alonso (eds.), *Regional Policy*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 158-200.

IDENTIFICATION AND ANALYSIS OF THE CONCENTRATION, SPECIALIZATION AND POLARIZATION PROCESSES OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN POLAND’S REGIONAL DIVISION BETWEEN 1999 AND 2005 AT NUTS-2 LEVEL WITH A SPECIAL FOCUS ON POLAND’S WESTERN BORDERLAND

Summary

Spatial structure studies of Southeast Europe show growing regional disparities in all countries, better and better results of the metropolitan regions, severe discontinuity of border regions and finally urban systems with serious deficits of medium-size cities. Although the process of spatial adjustment to the transformation forces is very complex, the evidence available seems to reveal some general patterns. According to them, in countries that have common borders with the EU and are in vicinity to the European core, the spatial adaptation favours Western and metropolitan regions. However, the disparities grow at a different pace and to a different extent in all countries under the transformation achieving higher levels compared to most EU countries. On the basis of extensive mathematical analyses, the authors of the paper show changes in the regional international competitiveness factors of borderland regions. The processes of specialization and concentration are evaluated in details.